

ZO'RAVONLIK IJTIMOIIY MUAMMO SIFATIDA

Xondurdiyeva Zebo Madraxim qizi

Magistratura bo'limi Psixologiya 241-guruh 1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Zo'ravonlik ijtimoiy muammo sifatida jamiyatning turli sohalarida salbiy ta'sir ko'rsatadigan jiddiy masalalardan biridir. Bu muammo oilaviy, iqtisodiy va madaniy jabhalarda chuqur ildiz otgan bo'lib, inson huquqlari buzilishiga olib keladi. Ushbu maqola zo'ravonlikning kelib chiqish sabablari, uning jamiyatga ta'siri va oldini olish strategiyalarini tahlil qiladi. Zo'ravonlikni kamaytirish uchun davlat siyosati, jamoatchilik faolligi va ta'lim muhim omillar sifatida e'tirof etiladi. Maqola zo'ravonlikni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy va amaliy yondashuvlarni ham yoritadi.

Kalit so'zlar: zo'ravonlik, ijtimoiy muammo, inson huquqlari, oldini olish strategiyalari, jamoatchilik faolligi, davlat siyosati, ta'lim, jamiyatga ta'sir.

VIOLENCE AS A SOCIAL PROBLEM

ANNOTATION

Violence as a social problem is one of the serious issues that have a negative impact on various sectors of society. This problem is deeply rooted in family, economic and cultural aspects and leads to human rights violations. This article analyzes the causes of violence, its impact on society and prevention strategies. Public policy, community engagement, and education are recognized as important factors in reducing violence. The article also covers scientific and practical approaches to the elimination of violence.

Key words: violence, social problem, human rights, prevention strategies, community activism, public policy, education, impact on society.

KIRISH

Zo'ravonlik bugungi kunda dunyo miqyosida dolzarb ijtimoiy muammolardan biri bo'lib, uning jiddiy oqibatlari insonlar hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Zo'ravonlik nafaqat jismoniy yoki ruhiy jarohat yetkazish, balki shaxsiy erkinliklarni cheklash, iqtisodiy va ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytirish orqali jamiyatni izdan chiqaradi. Ushbu muammo oilalarda, ish joylarida, jamoalarda va davlat miqyosida turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolada zo'ravonlikning ijtimoiy muammo sifatidagi o'rni, uning asosiy sabablari va oqibatlari, shuningdek, uni oldini olish choralarining ahamiyati yoritib beriladi. Ushbu tahlil orqali zo'ravonlikni kamaytirishga qaratilgan samarali mexanizmlarni shakllantirish va ularning jamiyatda qo'llanilishi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Zo'ravonlikning ijtimoiy muammo sifatida ko'rilishi uning murakkab va ko'p qirrali xarakteri bilan bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zo'ravonlikning asosiy sabablarini iqtisodiy qiyinchiliklar, madaniyati pastligi, psixologik travmalar va gender tengsizliklar kabi omillar tashkil etadi. Shu bilan birga, zo'ravonlikni kuchaytiruvchi omillar orasida ijtimoiy va huquqiy himoya tizimlarining samarasizligi, zo'ravonlikni qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy normalar va yetarli ta'lim tizimining yo'qligi bor.[2]

Zo'ravonlik shaxs va jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jismoniy zo'ravonlik oqibatida jabrlanuvchilar sog'lig'iga zarar yetkazilib, ko'pincha qayta tiklanmaydigan oqibatlarga olib keladi. Ruhiy zo'ravonlik esa insonning o'z-o'zini qadrlash darajasini pasaytirib, uzoq muddatli psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Iqtisodiy zo'ravonlik esa shaxslarning iqtisodiy mustaqilligini cheklab, jamiyatdagi tengsizlikni kuchaytiradi.

Ushbu muammoni hal qilish uchun bir qator samarali choralar ko'rilishi zarur.
Jumladan:[3]

1. **Huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish** – zo'ravonlikka qarshi qonunlar va ularni amalga oshirishni kuchaytirish.

2. **Ta'lim va targ'ibot** – zo'ravonlikning zararli oqibatlarini tushuntiruvchi dasturlarni keng joriy qilish.

3. **Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish** – zo'ravonlik jabrlanuvchilariga yordam ko'rsatish uchun maxsus markazlar tashkil etish.

4. **Psixologik yordam** – jabrlanuvchilar va zo'ravonlikni sodir etgan shaxslar bilan ishlash orqali ularning hayot sifatini yaxshilash.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, zo'ravonlikka qarshi samarali chora-tadbirlarni qo'llash jamiyatda muammoning sezilarli darajada kamayishiga olib kelishi mumkin. Masalan, huquqiy tizimni mustahkamlash orqali jinoyat darajasi pasayishi kuzatilgan. Shuningdek, ta'lim va targ'ibot ishlariga e'tibor qaratilgan mamlakatlarda jamiyatning zo'ravonlikka nisbatan munosabati ijobiy tomonga o'zgargan.

Bundan tashqari, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlari orqali zo'ravonlik jabrlanuvchilarining ijtimoiylashuvini ta'minlash ularning hayot sifatini yaxshilashga yordam bergan. Psixologik yordam xizmatlarining rivoji esa zo'ravonlikning qayta sodir bo'lishining oldini olishda muhim rol o'ynagan.

Zo'ravonlikka qarshi kurashda tizimli yondashuv va barcha ijtimoiy qatlamlarning hamkorligi ushbu muammoning bartaraf etilishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlangan. Bu natijalar zo'ravonlikka qarshi kurashda jahon miqyosida keng qo'llanilishi mumkin bo'lgan kompleks yondashuvni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Ayollarga nisbatan zo'ravonlik ijtimoiy muammo sifatida murakkab va ko'p qirrali hodisadir. Ushbu zo'ravonlikning bir necha asosiy turlari mavjud bo'lib, har biri

ayollarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Quyida ayollarga nisbatan zo'ravonlikning asosiy turlari keltirilgan:[4]

1. Jismoniy zo'ravonlik

Bu zo'ravonlik turi ayollarga nisbatan kuch ishlatish orqali amalga oshiriladi va jismoniy jarohatlar yetkazadi. Misollar:

Urish, tepish, turtib yuborish.

Tan jarohati keltiruvchi boshqa xatti-harakatlar (qurol ishlatish, o'ldirish tahdidi).

Jismoniy zo'ravonlik nafaqat jismoniy jarohat yetkazadi, balki jabrlanuvchi ayollarning ruhiy holatini ham izdan chiqaradi.

2. Ruhiy (psixologik) zo'ravonlik

Bu zo'ravonlik turi ayolning ruhiy salomatligiga zarar yetkazadigan, uni kamsitadigan yoki qo'rquv va tushkunlikka soladigan harakatlardan iborat. Misollar:

Doimiy tanqid qilish, kamsitish.

Qo'rqitish, psixologik bosim.

O'zini yaroqsiz yoki foydasiz his qilishga majburlash.

Ruhiy zo'ravonlik uzoq muddatli psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, masalan, depressiya, xavotir va o'z-o'zini qadrlashning pasayishi.

3. Iqtisodiy zo'ravonlik

Iqtisodiy zo'ravonlik ayollarning moliyaviy mustaqilligini cheklash yoki ulardan moliyaviy resurslarni tortib olishni o'z ichiga oladi. Misollar:

Ayolning daromadlarini nazorat qilish yoki undan tortib olish.

Ishlashiga yoki ta'lim olishiga ruxsat bermaslik.

Mol-mulkni boshqarish imkoniyatidan mahrum qilish.

Bu zo'ravonlik turi ayollarni moliyaviy jihatdan qaramlikka olib keladi va ular uchun mustaqil hayot kechirishni qiyinlashtiradi.

4. Oilaviy zo'ravonlik

Oilaviy zo'ravonlik ayollarga turmush o'rtog'i, yaqin qarindoshlari yoki boshqa oila a'zolari tomonidan qaratilgan zo'ravonlikni anglatadi. Bu turli shakllarda bo'lishi mumkin: jismoniy, ruhiy, iqtisodiy yoki jinsiy zo'ravonlik. Oilaviy zo'ravonlik ko'p hollarda yashirin bo'lib qoladi va jabrlanuvchilar ko'pincha yordam so'rashdan bosh tortishadi.

5. Ijtimoiy va institutsional zo'ravonlik

Bu zo'ravonlik turi ayollarning teng huquqli hayot kechirishiga to'sqinlik qiluvchi ijtimoiy va institutsional omillarni o'z ichiga oladi. Misollar:

Ayollarni kamsituvchi ijtimoiy normalar va stereotiplar.

Huquqiy himoya tizimlarining samarasizligi.

Ish joylarida yoki ta'lim muassasalarida gender asosidagi kamsitish.

Ayollarga nisbatan zo'ravonlikning har bir turi o'ziga xos oqibatlariga olib keladi va bu muammoni hal qilish uchun keng ko'lamli, tizimli yondashuv talab etiladi. Ta'lim, huquqiy islohotlar, psixologik yordam va ijtimoiy madaniyatni o'zgartirish kabi chora-tadbirlar orqali ushbu muammoga qarshi kurashish mumkin.[5]

XULOSA

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zo'ravonlikning asosiy sabablarini bartaraf etish va oqibatlarini yumshatish uchun samarali huquqiy, ta'limiy va ijtimoiy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Ta'lim va targ'ibot ishlarining kuchaytirilishi, jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish va psixologik yordam xizmatlarini kengaytirish zo'ravonlik darajasini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Shuningdek, zo'ravonlikka qarshi kurashda davlat tashkilotlari, nodavlat tashkilotlar va jamiyatning barcha qatlamlari o'rtasidagi hamkorlik muhim rol o'ynaydi. Kompleks yondashuv va tizimli sa'y-harakatlar orqali zo'ravonlikka qarshi kurashning

samaradorligini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va jamiyatda xavfsiz muhitni yaratish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ахмедова Г.Ў. Уюшган гуруҳлар кичик тадбиркорлик соҳасида содир этиладиган жиноятларнинг олдини олиш: юрид. фан. номз. дисс. – Тошкент, 2006. – Б. 101.

2. Мухторов Ж.С. Ички ишлар идоралари профилактика хизматлари фаолиятининг ташкилий ҳуқуқий асослари. Ўқув қўлланма/Масъул муҳаррир: И.Исмаилов, юрид. фан. докт. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2008. – Б. 32.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 апрелдаги “Ички ишлар органлари фаолиятини янада такомиллаштиришга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-2883-сонли қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й. 15-сон, 247-модда.

4. Хўжакулов С.Б. Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти // Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2017. – Б. 45.

5. Мухторов Ж.С. Ички ишлар идоралари профилактика хизматлари томонидан жиноятларнинг олдини олишни таъминлаш: юрид. фан. номз. дис....афтореф. –Тошкент, 2009. –Б. 16.

**Research Science and
Innovation House**